

Nr 104.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående beräkningen i vissa fall av pension åt lärarinna med delaktighet i lärarinnornas pensionsanstalt; given Stockholms slott den 28 februari 1936.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

Under Hans Maj:ts

Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

GUSTAF ADOLF.

Ernst Wigforss.

Utdrag av protokollet över finansärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten i statsrådet å Stockholms slott den 28 februari 1936.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena SANDLER, statsråden UNDÉN, SCHLYTER, WIGFORSS, MÖLLER, LEVINSON, VENNERSTRÖM, LEO, EKMAN, SKÖLD.

Chefen för finansdepartementet, statsrådet Wigforss, anför:

Till Kungl. Maj:ts prövning föreligger fråga om ändrade bestämmelser rörande beräkning av pension åt lärarinna, som utträtt ur lärarinnornas pensionsanstalt men senare ånyo vunnit delaktighet i anstalten.

Lärarinnornas pensionsanstalt är en pensionsinrättning av livränteanstalts karaktär, vilken har till ändamål att bereda pensioner åt den kvinnliga lärarpersonalen vid statsunderstödda enskilda läroanstalter. För anstalten gäller

ett av Kungl. Maj:t fastställt reglemente av den 23 december 1910 (nr 145 s. 4) med däri sedermera, bland annat genom kungörelse den 18 juni 1926 (nr 246), vidtagna ändringar.

I § 9 reglementet, sådan denna paragraf lydde före ikraftträdandet av kungörelsen den 18 juni 1926, stadgades, att om delägare upphörde att hava sådan anställning, som medförde delägarskap i pensionsanstalten, hon skulle äga kvarstå såsom delägare utan skyldighet att erlægga avgift men med rättighet att erlægga en avgift, ej överstigande medeltalet av de avgifter, som under de sista tio åren erlagts för henne enligt reglementets § 6 mom. 1 (statens och kommunens, respektive vederbörande läroanstalts bidrag till pensionsavgiften) samt av eller för henne enligt § 6 mom. 2 (återstående del av pensionsavgiften, att erläggas av delägaren själv eller av vederbörande läroanstalt). Dock skulle lärarinna, som i dylik anställning tjänstgjort kortare tid än sammanlagt 20 lästerminer och som lämnade anställningen av annan anledning än vederbörligen styrkt sjuklighet eller sjukdom, vara skyldig att utträda ur pensionsanstalten, när hon saknat sådan anställning i sammanlagt 20 lästerminer.

Enligt § 10 reglementet skulle lärarinna, som på grund av bestämmelsen i § 9 måst utträda ur pensionsanstalten, äga att, 30 dagar efter till anstaltens direktion gjord anmälan, utbekomma de avgifter, som inbetalts av henne själv eller av vederbörande läroanstalt erlagts för henne enligt § 6 mom. 2 reglementet, jämte ränta efter $3\frac{1}{2}$ procent.

Reglementets § 11 innehöll i sin ursprungliga lydelse bestämmelse om att lärarinna, som på sätt i § 9 stadgades måst utträda ur pensionsanstalten, förlorade rätten till pension, svarande mot förut erlagda avgifter, och icke kunde återfå denna rätt, även om hon åter erhöle anställning, som medförde delägarskap i anstalten.

Genom reglementets § 11 i dess lydelse enligt kungörelsen den 18 juni 1926 hava nyss omförmälda ursprungliga föreskrifter i §§ 9—11 ersatts med nya stadganden av innehåll att lärarinna, som avgår från befattning, med vilken är förenad skyldighet att tillhöra pensionsanstalten, efter avgången icke må erlægga pensionsavgift men kvarstår såsom delägare i anstalten med bibehållen rätt till pension svarande mot erlagda avgifter. Härvid gälla dock följande undantag och särskilda bestämmelser:

1. Om delägare erhåller pension från annan av staten inrättad eller understödd pensionsanstalt eller pensionsfond och vid denna pensions beräkning tillgodoräknas tjänstår, som intjänats vid befattning, med vilken varit förenad skyldighet att tillhöra lärarinnornas pensionsanstalt, förlorar delägaren rätt till pension från sistnämnda anstalt i den mån till grund för pensionens beräkning lägges avgift för tjänstår, som tillgodoräknats vid beräkning av den förstnämnda pensionen.

2. Om delägare, när pension från pensionsanstalten skall börja att utgå, icke erlagt avgifter för minst tjugu lästerminer till lärarinnornas pensionsanstalt eller till annan av staten inrättad eller understödd pensionsanstalt eller pensionsfond, vid vars pensionsberäkning gäller vad i punkt 1. sägs, äger hon rätt endast till den pension, som beräknas svara mot de avgifter, vilka inbetalats av henne själv eller erlagts för henne enligt § 6 mom. 2; dock att den-

na inskränkning icke gäller för den, som lämnat sin befattning på grund av sjuklighet eller sjukdom.

3. Då pension enligt punkt 1. här förut börjar utbetalas av annan pensionsanstalt, skall denna anstalt gottgöras med det tillgodohavande i lärarinnornas pensionsanstalt, som motsvarar tjänstår, vilka inverka på pensionsstagarens pension från den förstnämnda pensionsanstalten.

Här återgivna stadganden i § 11 reglementet för lärarinnornas pensionsanstalt i dess nuvarande lydelse hava i tillämpningen ansetts icke avse lärarinnor, som på grund av de äldre bestämmelserna frånträtt sin delaktighet i pensionsanstalten redan före den 1 juli 1926, då kungörelsen den 18 juni 1926 trädde i kraft.

I en den 7 juli 1928 dagtecknad berättelse uttalade *de av delägarna i lärarinnornas pensionsanstalt utsedda revisorerna* för granskning av pensionsanstaltens räkenskaper och förvaltning under budgetåret 1926/1927 bland annat, att revisorerna funne det önskvärt, att för lärarinna, som på grund av de före den 1 juli 1926 gällande föreskrifterna nödgats frånträda tidigare innehavd delaktighet i pensionsanstalten men senare ånyo vunnit anställning med delaktighet i anstalten, pensionen måtte beräknas med hänsyn jämväl till den tidigare delaktigheten.

I utlåtande den 28 juli 1928 anförde *direktionen över lärarinnornas pensionsanstalt*, att direktionen icke hade något att erinra emot utfärdande av bestämmelser i det av revisorerna angivna syftet.

Statskontoret anförde i utlåtande den 4 oktober 1928, att billighetsskäl syntes tala för sådant medgivande, som av revisorerna ifrågasatts. Såsom förutsättning härför borde dock gälla, att vederbörande lärarinna till pensionsanstalten åter inbetalade de pensionsavgifter, hon jämlikt de äldre bestämmelserna i pensionsanstaltens reglemente återfått.

Sedan 1929 års revisorer för granskning av lärarinnornas pensionsanstalts förvaltning och räkenskaper anbefallts att avgiva yttrande i förevarande spörsmål, förklarade sig revisorerna i en den 13 juli 1929 dagtecknad berättelse tillstyrka åtgärd i det avsedda syftet. På anförda skäl, väsentligen av försäkringsteknisk art, ifrågasatte dock revisorerna därvid den begränsningen, att nu avsedd lärarinna, som på grund av den ursprungliga lydelsen av § 9 reglementet måst utträda ur pensionsanstalten men ånyo vunnit delaktighet däri, skulle äga rätt till pension endast på grund av avgifter, erlagda enligt § 6 mom. 1, men icke på grund av de avgifter, som erlagts enligt § 6 mom. 2 och som delägaren enligt § 10 återbekommit eller ägde återbekomma.

Gentemot revisorernas sist återgivna förslag, att vid pensionens beräkning hänsyn icke skulle få tagas till avgifter, som lärarinna utbekommit eller ägde rätt att utbekomma, anförde *statskontoret* i utlåtande den 31 augusti 1930 följande:

Den sålunda föreslagna inskränkningen komme givetvis att i avsevärd grad förringa värdet av det avsedda medgivandet. Det vill därför synas statskontoret önskligt, att det kunde finnas möjligt att undvika densam-

ma. De försäkringstekniska synpunkter, som föranlett förslaget, är statskontoret visserligen icke i stånd att bedöma, men det vill förefalla, som om olägenheterna av ett medgivande enligt det ursprungliga förslaget komme att bortfalla eller åtminstone minskas, därest det som villkor för återvinande av delaktighet föreskreves, att restituerade pensionsavgifter skulle återbetalas jämte ränta efter en något högre räntesats än den, som finnes angiven i § 10 av reglementet enligt dess ursprungliga lydelse ($3\frac{1}{2}$ procent).

Sedan Kungl. Maj:t den 21 februari 1930 anbefallt *statens pensionsanstalt* — vars styrelse tillika utgör direktion för lärarinnornas pensionsanstalt — att verkställa utredning rörande väckt fråga om lärarinnornas pensionsanstalts inordnande i statens pensionsanstalt, överlämnade pensionsanstalten med skrivelse den 7 augusti 1931 dylik utredning. Därvid förordades inordnande i anstalten av lärarinnornas pensionsanstalt. I utredningen berördes även det här avsedda spörsmålet om beräkningen i vissa fall av pension åt lärarinna, som utträtt ur lärarinnornas pensionsanstalt men senare ånyo vunnit delaktighet i anstalten. Härom anförde statens pensionsanstalt följande:

Efter lärarinnornas pensionsanstalts inordnande i statens pensionsanstalt komma föreskrifterna i sistnämnda anstalts reglemente att tillämpas i sådana fall, som här avses. Dessa föreskrifter innebära, att de tjänstår skola tillgodoräknas, som intjänats för pension i befattning med tjänstepensionsrätt i, bland andra pensionsinrättningar, lärarinnornas pensionsanstalt, ävensom att för den, som vid pensionsåldern icke räknar minst 10 tjänstår, pensionen beräknas försäkringstekniskt. Men då det synes ovisst, huru dessa föreskrifter om tillgodoräknande skola tillämpas i fall, där förvärvad delaktighet i lärarinnornas pensionsanstalt måst frånträdas på grund av föreskrift i lärarinnornas pensionsanstalts reglemente enligt dess ursprungliga lydelse, torde ett förtydligande erfordras. Med beaktande av vad revisorerna och statskontoret anført föreslås, att därest pensionsavgifter restituerats till delägaren, denna må äga att, för vinnande av full tjänstårsberäkning för den frånträdda delaktigheten, till statens pensionsanstalt återbetala avgifterna med den ränta, som därvid av statens pensionsanstalt bestämmes, men att eljest pensionsrätten skall minskas på det sätt, som enligt försäkringsteknisk beräkning motsvarar de restituerade pensionsavgifterna. Ett dylikt förtydligande bör ske genom visst tillägg i statens pensionsanstalts reglemente.

I utlåtande den 12 oktober 1931 anslöt sig *skolöverstyrelsen* till det av statens pensionsanstalt sålunda framställda förslaget. Överstyrelsen framhöll emellertid, att en liknande bestämmelse borde utfärdas även för det fall, att vederbörande lärarinna kvarstode på de gamla pensionsbestämmelserna och sålunda icke bleve underkastad föreskrifterna i statens pensionsanstalts reglemente. I anslutning härtill föreslog skolöverstyrelsen sådan ändring av reglementet för lärarinnornas pensionsanstalt, att lärarinna, vilken på grund av bestämmelserna i §§ 9 och 10 sistnämnda reglemente enligt dess ursprungliga lydelse måst utträda ur pensionsanstalten och återfått egna avgifter men sedermera erhållit anställning, som medfört delägarskap i anstalten, skulle återfå rätten till pension, dock att pensionen skulle minskas på det sätt, som enligt försäkringsteknisk beräkning motsvarade de restituerade pensionsavgifterna, såvida icke dessa åter inbetalades med den ränta, statens pensionsanstalt bestämde.

Statskontoret förklarade sig i utlåtande den 19 maj 1933 icke hava något att erinra emot skolöverstyrelsens sålunda framlagda förslag.

Frågan om ändring i här berörda hänseende av reglementet för lärarinnornas pensionsanstalt har sedermera fått vila i avbidan på vidare beredning av spörsmålet om lärarinnornas pensionsanstalts inordnande i statens pensionsanstalt. I sistnämnda ärende har Kungl. Maj:t anbefallt statens pensionsanstalt att inkomma med förnyat utlåtande. Dylikt utlåtande har av anstalten ännu icke avgivits.

I en den 14 december 1935 dagtecknad skrift har nu *centralstyrelsen för flick- och samskoleföreningen* hemställt, att frågan om ändring i nu förevarande syfte av reglementet för lärarinnornas pensionsanstalt måtte upptagas till avgörande oberoende av ett eventuellt inordnande av denna pensionsanstalt i statens pensionsanstalt. Centralstyrelsen har därvid anfört, att det förefölle vara av vikt, att lösningen av den föreliggande frågan, som knappast hade något direkt sammanhang med spörsmålet om lärarinnornas pensionsanstalts inordnande i statens pensionsanstalt, icke uppsköttes alltför länge.

Statens pensionsanstalt har den 31 januari 1936 avgivit utlåtande i anledning av centralstyrelsens framställning och därvid till en början anfört följande:

Frågan om lärarinnornas pensionsanstalts inordnande i statens pensionsanstalt torde numera vara i det skick, att den kan väntas utan större tidsutdräkt bliva avgjord. Statens pensionsanstalt, på vars förnyade yttrande frågan närmast beror, är i varje fall beredd att inom relativt kort tid avgiva sitt utlåtande. I sammanhang med inordnandet skulle, enligt vad avsetts, även den fråga bliva löst, som i remisshandlingarna avhandlas.

Då inordnandet i allt fall ej kan komma att beslutas tidigare än vid 1937 års riksdag och då pensionsfrågor av den art, som i remisshandlingarna avses, dessförinnan kunna bliva aktuella, synes det vara tillrådligt, att föreskrifter i ämnet utfärdas oberoende av inordnandet. Det finns nämligen för närvarande ett tjugotal lärarinnor, som återinträtt i lärarinnornas pensionsanstalt, och av dessa är en född 1876. Därefter i ålder komma en lärarinna född 1879, tre lärarinnor födda 1881 och tre födda 1882. Skyldighet att avgå ur tjänst inträder den 1 juli det kalenderår, då delägare fyller 60 år, men även efter tidigare avgång från tjänsten kan pension få tillräddas, dock icke före den 1 juli det kalenderår, då delägaren fyller 55 år.

Beträffande de tillstyrkta föreskrifternas närmare utformning har pensionsanstalten förklarat sig i sak icke hava annat att erinra mot det förslag, som skolöverstyrelsen avgivit i förberörda utlåtande den 12 oktober 1931, än att det borde beaktas, att av de återinträdda delägarna en del (9 stycken) icke uttagit sina under den föregående delaktigheten erlagda avgifter utan fortfarande hade dem inestående i lärarinnornas pensionsanstalt. Överstyrelsens förslag hade avfattats under antagande, att avgifterna genomgående uttagits. Bestämmandet av den ränta, som borde inbetalas, syntes böra tillkomma direktionen över lärarinnornas pensionsanstalt, ej statens pensionsanstalt, eftersom föreskrifterna vore avsedda att utfärdas före anstaltens sammanslagning.

I anslutning till vad sålunda anförts har statens pensionsanstalt hemställt om utfärdande av föreskrift av följande innehåll:

Lärarinna, som på grund av bestämmelserna i §§ 9 och 10 av reglementet för lärarinnornas pensionsanstalt enligt dess lydelse i kungörelsen den 23 december 1910 (nr 145) måst utträda ur pensionsanstalten men sedermera erhållit anställning, som medfört delägarskap i anstalten, återfår rätten till pension, dock att, där hon efter utträdet återfått egna avgifter, pensionen minskas på det sätt, som enligt försäkringsteknisk beräkning motsvarar de restituerade pensionsavgifterna, såvida icke dessa åter inbetalas med den ränta, pensionsanstaltens direktion bestämmer.

*Departements-
chefen.*

Såsom den lämnade redogörelsen utvisar, väcktes redan år 1928 förslag i syfte att lärarinna, som på grund av de ursprungliga bestämmelserna i reglementet för lärarinnornas pensionsanstalt måst utträda ur pensionsanstalten men sedermera på grund av ny anställning vid statsunderstödd enskild läroanstalt åter vunnit delaktighet i anstalten, skulle vid avgång med pension få tillgodoräkna jämväl den tidigare delaktigheten och därunder erlagda avgifter. Detta förslag synes vara väl motiverat; att trots återvunnen delaktighet den genom tidigare pensionsavgifter grundlagda pensionsrätten går förlorad, framstår nämligen enligt numera vedertagna pensioneringsgrundsatser såsom ett missförhållande. Förslaget har också i princip tillstyrkts i samtliga i ärendet avgivna yttranden. Att förslaget det oaktat hittills ej blivit föremål för ståndpunktstagande från statsmakternas sida har, såsom av redogörelsen framgår, närmast sin grund i att frågan ansetts lämpligen kunna uppskjutas för att avgöras i samband med slutlig prövning av det senare väckta spörsmålet om inordnande av lärarinnornas pensionsanstalt i statens pensionsanstalt. Av vad som numera upplysts i ärendet synes emellertid framgå, att behov föreligger av en skyndsam lösning av frågan. Jag har därför ansett mig böra tillstyrka, att denna nu upptages utan avvaktan på ett avgörande av spörsmålet om en sammanslagning av de båda pensionsanstalterna. Då huvudgrunderna för pensioneringen inom lärarinnornas pensionsanstalt fastställts av riksdagen, läser frågan böra underställas riksdagen.

Beträffande den närmare innebörden av den ifrågasatta förmänen hava i ett hänseende skiljaktiga uppfattningar kommit till uttryck i de i ärendet avgivna förslagen, nämligen i fråga om förfarandet för det fall, att vederbörande lärarinna med stöd av § 10 reglementet för lärarinnornas pensionsanstalt enligt dess ursprungliga lydelse återfått den del av avgifterna, som av henne själv eller för henne erlagts enligt § 6 mom. 2 reglementet. På denna punkt finner jag mig böra tillstyrka skolöverstyrelsens, av statens pensionsanstalt och statskontoret biträdda förslag. Detta förslag innebär, att för nyssberörda fall lärarinna skulle äga möjlighet att genom inbetalning av de restituerade avgifterna jämte i särskild ordning bestämd ränta erhålla pension, svarande mot samtliga erlagda avgifter. Vad räntan beträffar, torde denna få bestämmas efter högre räntesats än den, som tillämpats vid avgifternas återbekommande, detta bland annat med hänsyn därtill att vid pen-

sionsrättens bestämmande i förhållande till erlagda avgifter enligt för kassan tillämpade grunder räknas ej blott med ränta utan jämväl med s. k. arvsvinst efter avlidna. På grund härav blir värdet av den vid återinträdet förvärvade pensionsrätten större än de avgifter jämte ränta, som en gång återbekommits. Därest lärarinnan icke begagnar sig av möjligheten till återbetalning av restituerade avgiftsbelopp, skulle hon enligt det av mig förordade förslaget hava att vidkännas minskning i pensionen enligt försäkringsteknisk beräkning.

Erforderliga närmare bestämmelser i ämnet torde böra utfärdas av Kungl. Maj:t, efter det riksdagen fattat beslut i frågan. Bestämmelserna böra träda i kraft den 1 juli 1936 och tillämpas endast i fråga om delägare, som tidigast från och med nämnda dag erhåller pension från anstalten.

På grund av vad sålunda anförts hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att bemyndiga Kungl. Maj:t att, i huvudsaklig överensstämmelse med vad jag här förordat, utfärda bestämmelser i fråga om beräkningen av pension åt lärarinna, som utträtt ur lärarinnornas pensionsanstalt men senare ånyo vunnit delaktighet i anstalten.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdde hemställan förordnar Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten, att proposition av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar, skall avlätas till riksdagen.

Ur protokollet:

Bernt Nilsson.
